

**พัฒนาการและสถานภาพ
การศึกษาคหิตชนวิทยา**

**ในประเทศตะวันตกและ
ประเทศไทย**

การศึกษาคติชนวิทยาในประเทศไทย

- ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ผู้คนในซีกโลกตะวันตกเริ่มตื่นตัวในการสำรวจและรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรม เนื่องจากเหตุผล 2 ประการ

1. อิทธิพลจากทฤษฎีของ Charles Darwin

นักวิชาการชาวอังกฤษ ผู้เขียนหนังสือชื่อ The Origin of Species ซึ่งกระตุ้นให้คนเกิดความสนใจเรื่องพัฒนาการของชนชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความเข้าใจในวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

การศึกษาคติชนวิทยาในประเทศไทยตะวันตก (ต่อ)

2. อิทธิพลจากลัทธิชาตินิยม (nationalism) ที่แพร่หลายอยู่ในประเทศต่างๆ ในยุโรป เช่น เยอรมนี ฟินแลนด์ ไอร์แลนด์ เป็นต้น เมื่อกวีและนักปราชญ์ชาวเยอรมันผู้หนึ่ง ชื่อ Johann Gottfried von Herder เป็นผู้ริเริ่มให้คนเยอรมันหันมาสนใจวัฒนธรรมพื้นบ้าน Herder มีความคิดว่า วัฒนธรรมมนุษย์มีแหล่งกำเนิดมาจากสามัญชนหรือคนพื้นบ้าน และชี้ให้เห็นว่าเอกลักษณ์ชาติและเอกลักษณ์ของกลุ่มชนจะปรากฏอยู่ในบทกวีและเรื่องราวของคนพื้นบ้าน เขาพยายามเร่งเร้าให้คนเยอรมันเกิดความรักชาติ และรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และเริ่มออกสำรวจ รวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วย

การศึกษาคติชนวิทยาในประเทศตะวันตก (ต่อ)

การที่ Herder เก็บรวบรวมข้อมูลทางคติชนหรือวัฒนธรรมพื้นบ้านนี้ เป็นผลให้นักวิชาการของประเทศต่างๆ เอาอย่างโดยการรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่มาวิเคราะห์ นักวิชาการเหล่านี้ คือ

- Jacob Grimm และ Wilhelm Grimm แห่งเยอรมนี
- Peter Christen Asbjornsen และ Jorgen Moe แห่งนอร์เวย์
- Julia Krohn กับ Krohn แห่งฟินแลนด์

การศึกษาคติชนวิทยาในประเทศไทยตะวันตก (ต่อ)

พวกเขาสนใจและยกย่องว่ากลุ่มคนพื้นบ้านมีบทบาทในการก่อกำเนิดวัฒนธรรมของชาติขึ้น แม้มีผู้เริ่มสนใจวิถีชีวิตพื้นบ้านอย่างกว้างขวางมากขึ้น แต่ยังไม่มีความศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกสาขาการศึกษานี้ได้อย่างกระชับรัดกุมและสอดคล้องกัน

การศึกษาคติชนวิทยาในประเทศตะวันตก (ต่อ)

จนกระทั่ง ค.ศ. 1846 นักอนุรักษ์นิยมชาวอังกฤษชื่อ William John Thoms ได้คิดคำว่า Folk-lore ขึ้นมาใช้แทนคำที่มีอยู่เดิมว่า popular antiquities (ของโบราณของประชาชน)

การศึกษาคติชนวิทยาในประเทศไทยตะวันตก (ต่อ)

คติชนวิทยาจึงเป็นศาสตร์ที่เกิดขึ้นใน ค.ศ. ที่ 19 นับแต่นั้นมาเรื่องราวชีวิตของชาวบ้านจึงกลายเป็น “ข้อมูลใหม่” ที่เปิดทางให้นักวิชาการในประเทศต่างๆ ได้ “ลงไป” ศึกษาวิถีชีวิตของผู้คน “ระดับล่าง” และได้พัฒนาทฤษฎีที่จะใช้ในการตีความเพื่อทำความเข้าใจความหมายและสาระที่ชาวบ้านพยายามสื่อผ่านคติชน ซึ่งเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ใช้ “ภาษา” แทนความคิด ความเชื่อ จินตนาการ ความรู้สึกของชาวบ้าน

ด้วยข้อมูลประเภทคติชนเป็นข้อมูลใหม่ทางวิชาการ กิจกรรมทางวิชาการในระยะแรกจึงเริ่มต้นด้วย “การเก็บรวบรวมข้อมูล” ทั้งจากหนังสือและข้อมูลภาคสนามจากชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆ ในประเทศตะวันตก มีการรวบรวมนิทานพื้นบ้านฟินแลนด์ และได้ขยายความสนใจไปยังนิทานพื้นบ้านในเขตวัฒนธรรมอื่นๆ ของโลก

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ศาสตร์ด้านคติชน
ได้พัฒนามากยิ่งขึ้น นักวิชาการด้านคติชนรุ่น
แรกๆ เช่น Stith Thompson ได้ผลิตผลงานทาง
วิชาการที่สำคัญ คือ การจัดทำ Motif – Index of
Folk Literature (ดัชนีอนุภาค นิทานพื้นบ้าน)
กล่าวคือ เป็นการนำนิทานพื้นบ้านทั่วโลกที่รวบรวม
ได้ มาจัดจำแนกตามอนุภาค (motif)

อนุภาค (motif) หมายถึง องค์ประกอบย่อยๆ
ในนิทานที่มีลักษณะ “ไม่ธรรมดา” มีความน่าสนใจ
ในความคิดและจินตนาการ อาจเป็นตัวละคร เช่น
ม้าพูดได้ หรืออาจเป็นสิ่งของ เช่น มนต์ชุบชีวิต
แหวนวิเศษ บันไดสู่สวรรค์ หรือเป็นพฤติกรรม
เช่น การแปลงร่าง การสาป การทดสอบ ฯลฯ

พบทฤษฎีของนิทานได้อีกครั้ง
ในสัปดาห์ต่อไป

ข้อสังเกต

**** เพราะเหตุใดข้อมูลคติชนในระยะเริ่มแรก จึงเน้นการศึกษาข้อมูลประเภทใช้ถ้อยคำ (Verbal Folklore)**

- การศึกษาคติชนในยุคต่อมา นักคติชนเริ่มสนใจ “บริบท” และกระบวนการ “การสื่อความหมาย” และพลวัตของคติชนมากขึ้น กล่าวคือ แทนที่จะเน้นข้อมูลเรื่องเล่า กลับให้ความสำคัญแก่ผู้เล่า ผู้ฟัง บรรยายกาศ ขณะเล่าด้วย

จุดเปลี่ยนของคติชน

- เริ่มจากศตวรรษที่ 19 ถึงกลางศตวรรษที่ 20
- เดิมคำว่า Folk หมายถึงชาวบ้าน ชาวชนบทที่ไม่ค่อยรู้หนังสือ ไม่ค่อยมีการศึกษา
- แต่ภายหลัง Folk อาจรวมถึง คนในเมือง (urban folk) ก็ได้ อาจเป็นกลุ่มชาวประมง นิสิตนักศึกษา กลุ่มดารา วัยรุ่น ฯลฯ การศึกษาคติชนช่วงนี้ จึงเป็นการศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มคนหลากหลาย

การศึกษาคติชนวิทยาในประเทศไทย

นักวิชาการไทยยุคต้น ๆ ที่เห็นความสำคัญของข้อมูลและศาสตร์ทางคติชนวิทยา ได้แก่

1. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เคยทรงรวบรวมเพลงกล่อมเด็ก
2. พระยาอนุমানราชชน (เสฐียรโกเศศ) ได้รวบรวมศึกษาและตีพิมพ์ความรู้ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา นิทาน
3. ศ.คุณหญิงกุหลาบ มัลลิกะมาส เรียบเรียงตำราคติชนวิทยาให้นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง
4. ดร. กิ่งแก้ว อุตถากร ผู้ศึกษาด้านคติชนวิทยาโดยตรงจากประเทศสหรัฐอเมริกา
5. ดร. วรณี วิบูลย์สวัสดิ์ ผู้ศึกษาด้านคติชนวิทยาโดยตรงจากประเทศสหรัฐอเมริกา

การศึกษาคติชนวิทยาในประเทศไทย

1. กลุ่มที่เน้นการรวบรวม และการจำแนกคติชนประเภทต่างๆ ในท้องถิ่น
2. กลุ่มที่มีลักษณะกึ่งวรรณคดีท้องถิ่นกึ่งคติชนวิทยา
3. กลุ่มที่ใช้ทฤษฎีคติชนวิทยา